Bu Sayıda

"İnsani özgürleşmenin hâlâ en vaatkâr siyaseti olarak kabul edebileceğimiz Marksizmin, kadınların kurtuluş mücadelesi ile ilişkisi hep tartışılagelmiştir. Açıkça ortaya koymak gerekir ki, uzunca bir süre, Marksizm, feminizmi devrimci yoldan burjuva, liberal bir sapma olarak değerlendirirken feminizm de, Marksizmi soyutlamalar ve genellemelerden ibaret dışlayıcı, baskıcı bir "büyük anlatı" addederek mahkûm etti. Kuşkusuz ikisi arasındaki mesafeyi azaltmak ya da popüler bir deyişle "mutsuz evliliği" düzlüğe çıkarmak yolunda Marksist, sosyalist ve maddeci feministlerin katkılarıyla önemli yollar alındı. Ancak Marksist ve feminist düşünce ve siyasal pratik arasındaki gerilim hâlâ aşılabilmiş değildir." Yakın zamanda kaybettiğimiz, yayın kurulu üyemiz, arkadaşımız, yoldaşımız sevgili Sevilay'ın taslak halindeki çalışmasından yaptığımız bu alıntının devamında Sevilay çalışmasının amacına işaret ederken, "bu gerilimi aşmayı arzu eden bir kavrayışın güzergahı üzerinde düşünmek ve Marksizm ve feminizm arasındaki sentez çabalarını yeniden gündemleştirmek"ten bahsetmektedir. Bu sayının amacını daha iyi dile getirecek başka bir ifade aramak anlamsız bir iş olacaktır.

Sevilay'ın vurguladığı "mutsuz evliliği" düzlüğe çıkarma arayışında önemli bir çalışma Daniele Kergoat'ın bu sayımızın ilk yazısını oluşturan makalesidir. Fransızcadan Zeynep Kıvılcım'ın çevirisini yaptığı, Kergoat'ın "Cinsiyete Dayalı İşbölümü ve Cinsiyetin Toplumsal İlişkileri" isimli çalışması, erkeklerin ve kadınların durumlarının biyolojik bir kaderin ürünü olmadığına bu durumun toplumsal bir inşa sonucunda belirlendiğine dikkat çekmektedir. Kergoat, erkekler ve kadınların içinde bulundukları toplumsal ilişkinin maddi temelinin emek olduğunu ve ilişkinin emeğin/işin cinsiyetlerarası toplumsal bölüşümü yani cinsiyete dayalı işbölümü üzerinden tezahür ettiğini vurgulamaktadır.

Sevilay, Marksizm ve feminizm arasındaki mesafenin nedeninin kolayca ne kurama ne de siyasete mal edilemeyeceğini belki de önyargılar düzeyinde değerlendirmenin daha doğru olacağını belirmektedir: "Kadına yönelik baskı ve sömürüyü üst-yapının ya da kültürün bir parçası olarak değerlendirip ikincilleştirmek. Kapitalist toplumda, sınıfsallık ilişkilerinin ya da emek-sermaye çelişkilerinin dışında kadına yönelik baskı ve sömürüyü bir sorunsal olarak tanımlamayı, kültürel bir çözümleme olarak görüp Marksizm dışı bulmak, yaygın bir bakış açısıdır. Kuramla bir ilişkisi olmayan bu sorunlu bakışla, Türkiye'de ki sosyalist düşünce geleneği içinde sıklıkla karşılaşılır. Oysa Marksist kuram ve metodoloji, kapitalist toplumu ekonomik, siyasal ve kültürel olarak bütünleştirilmiş bir sistem olarak ele alıp inceleyebilmemizin tüm araçlarını bize sunmaktadır." Sevilay'ın vurguladığı gibi kuramla ilgisi olmayan böylesi bir sosyalist gelenek varken, 1980'lerin sonlarında bir yandan sosyalistler diğer yandan da feministler tarafından bölücülük suçlamalarıyla karşı karşıya kalan sosyalist feminist çizgide yayın yapan yeni bir dergi ortaya çıkmıştır: Kaktüs

Hülya Osmanağaoğlu, dergimizin bu sayısının ikinci yazısında Türkiye'de feminist hareketin, sosyalist feminizm bağlamında yakın tarihine, 1988-1990 yılları arasında on iki sayı olarak yayımlanan Kaktüs Dergisi bağlamında odaklanmaktadır. Diğer bir deyişle Osmanağaoğlu, çalışmasının başlığında da ifade ettiği gibi Türkiye'de Sosyalist Feminizme Kaktüs'ten bakıyor. Osmanağaoğlu'nun da vurguladığı gibi Kaktüs, Türkiye'deki soyut bir feminist hareket tarihinin somut politik çerçevelerinin

belirlenmesini sağlayacak verileri yeterince taşıyan bir yayın çalışması. Yazar da Türkiye'de sosyalist feminizmi tartışmak için, genel bir ön tarih anlatımını takiben bu akımın Türkiye'de gelişmesinde önemli bir rolü olan bu çabayı odağına alıyor.

Üçüncü yazımızda gözümüzü daha batıya çeviriyoruz. Ateş Uslu bu çalışmasında Kıta Avrupa'sında kadın hareketi ve sosyalist hareketin önemli isimlerinden biri olan Flora Tristan'a odaklanıyor. Uslu, işçi hareketi ve feminist düşünce arasındaki bağlantının XIX. yüzyılın ilk yarısındaki Fransa'da aldığı özgün biçimi, Flora Tristan'ın yaşamı ve eserleri ile bağlantısı içinde ele alıyor. Bunun için öncelikle Tristan'ın bireysel düzlemde ve daha sonra işçi hareketleriyle bağlantı içinde feminist düşüncelerini geliştirme süreci, Fransız Devrimi ve izleyen dönemde kadın hareketinin geçirdiği dönüşümler zemininde ele alınıyor. Çalışmasının devamında, Tristan'ın yaşamı ve ilk dönem eserleri üzerine odaklanan Uslu, çalışmasının son bölümünü ise, Tristan'ın "işçi birliği" projesine ve bu projenin kadınların kurtuluşu düşüncesiyle eklemlenmesine ayırıyor. Uslu, Tristan'ın işçi mücadelesi ve kadın kurtuluşu konularını her ne kadar bir arada değerlendirse de, bu iki konuyu tam anlamıyla birbirine entegre ederek bir bütünlük içinde ele almasının mümkün olmadığını ancak Fransız sosyalist hareketinde anti-feminist söylemlerin önemli yer tuttuğu bir dönemde, sosyalizm ve kadın sorunu arasında iç tutarlılığa sahip bir eklemleme yapmasının ve bu yöndeki düşüncelerini de pratik olarak eyleme geçirmesinin onun sosyalizm ve feminizm tarihi açısından önemini ortaya koyduğunu vurgulamaktadır.

Sevilay'ın da belirttiği gibi "hangi sınıftan ya da kesimden olursa olsun bütün kadınların ezildiği şüphe götürmez. Ayrıca bu olgunun kapitalizm öncesi toplumlar için de geçerli olduğunu biliyoruz. Ne var ki toplumsal cinsiyet rolleri, antik çağdan günümüze köklü farklılıklar ortaya koymaktadır... Cinsiyetler arası eşitsizlik sadece kapitalizme özgü bir olgu olmasa bile bugünkü cinsiyet sömürüsünü tarihsel bağlamı içine oturtmak yani kapitalizmle bağlantıları içinde kavramak zorundayız... Patriarka kapitalist koşullar ve yapılarla özgül bir eklemlenme içindedir." Sırasıyla Bakker'in, Atasü Toçuoğlu'nun, Dedeoğlu'nun ve Kocabıçak'ın dergimizin bu sayısında yer alan çalışmaları tam da böylesi bir bağlama oturmaktadır.

D. Özmen ve Yılmaz tarafından çevirisi yapılan Bakker'in Toplumsal Yeniden Üretim ve Cinsiyetlendirilmiş Bir Politik Ekonominin İnşası" isimli çalışmasında feminist politikekonomideki toplumsal yeniden üretim kavramı etrafında yaşanan canlanmaya dikkat çekilerek, son dönemde yapılan bazı katkılar ana hatlarıyla ortaya konulmakta ve bir karşılaştırmaya tabi tutulmaktadır. Tarihsel feminist politik ekonomi yaklaşımının kapitalizmin küresel politik ekonomisinin değişen ontolojisini, dönüşümü zaman ve mekanın dikkate alınmadığı soyut ve genel değişimler olarak teorileştiren pozitivist ve ampirist perspektiflerden daha iyi açıklayabileceğini vurgulayan Bakker, çalışmanın ilk bölümünde kapitalizm, piyasa toplumu ve gündelik yaşam yapıları arasındaki bağlantılar üzerinde durmakta, devlet biçimleri ve makro ekonomik yeniden yapılanma üzerine eğilmekte ve iktidar, üretim ve toplumsal yeniden üretim arasındaki bağlantıların temel yönlerini anlatmak için çalışma ve emek arasında bir ayrıma gitmektedir. İkinci bölümde ise Bakker, yönetim, yönetim zihniyeti ve toplumsal yeniden üretim arasındaki ilişki üzerine odaklanmakta, neoliberalizmin toplumsal yeniden üretimin özelleştirilme ve yeniden özelleştirilmesini şiddetlendirme biçimlerini incelemekte, ve bu bağlamda ortaya çıkan yeni toplumsal cinsiyet düzeninin nasıl gittikçe küresel mücadelenin bir konusu haline geldiğine işaret etmektedir. Bakker her iki bölümün de bir yandan sermayenin yoğunlaşması ve küreselleşme diğer yandan da toplumsal yeniden üretim sistemi ve gündelik yaşam arasındaki diyalektiğin incelenmesi çabası olduğunu vurgulamaktadır.

Reyhan Atasü Topcuoğlu ise çalışmasında ataerkillik ve kapitalizm eklemlenmesi bağlamında Marksist ve sosyalist feminizm ayrımına dikkat çekerek kadın emeği üzerine odaklanmaktadır. Ataerkillik ve kapitalizmin eklemlenmesini, enformel alanda ve ev eksenli çalışma gibi kadın emeğinin yaygın olduğu bir zeminde analiz etmeyi amaçlayan çalışma sosyalist feminist tartışmaya da iki kavram önerisi getirmektedir. Topcuoğlu, enformelleşme ile birlikte üretim zincirlerine eklemlenen kadınların, parça başı ücretlerle evlerinde çalışmasını ve böylece emeklerinin gözden uzak ve belirsiz bir form almasını karşılayan durumu bilinçli saklama, evlerde bu şekilde yapılan işlerin görünmezleştirilerek değersizleştirilmesi –becerinin saklanması/görünmezleşmesi – sürecine işaret eden durumu ise saklayarak değersizleştirme olarak kavramsallaştırmaktadır. Topcuoğlu, her iki kavramda da ortak olan saklama pratiğinin ataerkillik ve kapitalizmin eklemlenme mekanizması olduğunu ve bunun da iki temel etki yaptığını vurgular: Eklemleme, hem ataerkillikteki hem kapitalizmdeki saklama pratiklerini karşılıklı olarak tetikler ve sömürüyü artırırken, gerek kapitalizmin gerek ataerkilliğin içinde saklı kalan emeğin değersizleşme sürecini yaratır, böylelikle her iki yapının daha da güçlenmesine yol açar ve sürekliliklerine hizmet eder.

Ataerkillik ve enformel emek ilişkisini toplumsal ilişkiler bütünü içerisinde ele almak gerektiğini vurgulayan Saniye Dedeoğlu, İstanbul konfeksiyon sanayinde gerçekleştirilen etnografik çalışmanın verilerine dayalı olarak kaleme aldığı çalışmasında kendi ifadeleriyle, Türkiye'de konfeksiyon sanayinde, aile emeğine dayalı atölye üretiminin, kadınları, özel olarak aile üyesi kadınları nasıl endüstriyel üretime çektiğini göstermeye ve bu örnek bağlamında ataerkillik ve kadınların enformel çalışması arasındaki ilişkileri açıklamaya çalışmaktadır. Bu çerçevede çalışma ilk olarak ataerkillik ve Türkiye'de ataerkillik ilişkileri üzerine odaklanmış, daha sonra 1980'lerden sonra Türkiye'de ihracatta öne çıkan konfeksiyon sanayi özelinde örnek olaylar aracılığıyla kadınların ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaları ele alınmıştır. Diğerleri yanında Dedeoğlu'nun ulaştığı önemli bir sonuç, konfeksiyon üretiminde çalışan kadınların, ataerkil ilişkilerin sınırlılıklarından çok fazla uzaklaşamadıkları yönündedir.

Çalışmasında teknoloji ve ücretli kadın emeği ilişkisine odaklanan Kocabıçak ise, teknolojinin toplum üzerindeki etkisini ele alan çalışmalarda teknolojik belirlenimciliğin hâkim bir çerçeve olduğunu, teknolojik gelişmenin insanlar arasındaki sınıf, toplumsal cinsiyet ve ırk farklılıklarından kaynaklanan eşitsizlikleri ortadan kaldıracak bir umut ışığı gibi sunulduğunu, hatta bu kavrayışın Marksistler ve feministler de dahil olmak üzere sistem karşıtı düşünsel dünya üzerinde bile etkili olduğunu vurgulamaktadır. Üretimde kullanılan teknoloji ile patriarkal kapitalist sistemin yapısal özellikleri arasındaki ilişkiyi ilgili literatür ve verilerin yeniden yorumlanması üzerinden ele alan Kocabıçak, teknolojik değişimlerin, ev içi yeniden üretim faaliyetlerinin sürekliliğini sağlayacak şekilde kadınların iş gücü piyasasına eşitsiz biçimde katılması sürecini pekiştirdiğini ileri sürmektedir. Bu çerçevede Kocabıçak çalışmasının ilk bölümünde kapitalist üretim tarzı öncesinde bir iktidar aracı olarak üretim teknolojilerinin tasarım sürecinden kadınların dışlanmasına, ikinci bölümde ise kapitalist üretim tarzı içerisinde üretim teknolojilerinin artan önemi ve bunun kadınların ücretli emeği ile olan ilişkisine odaklanmıştır. Kocabıçak çalışmasının son bölümünde güncel bir sorunu, Türkiye'de yeni dönem sanayileşme stratejileri kapsamında önem kazanan teknoloji yoğun sektörlerin, kadınların ücretli emeği ile ilişkisini mercek altına almaktadır.

Bu sayıdaki kitap tanıtımı ise Özgür Mutlu Ulus'un değerlendirmeleriyle birlikte tanıtımını yaptığı, Mustafa Cemal'in "Eşitlikçi Toplumlar: Sömürüsüz Bir Gelecek İçin Antropolojik İnceleme" isimli kitabıdır. Ulus, bu tanıtım yazısı ile Cemal'in, sınıfsız ve bey ve uyrukları olarak katmanlaşmamış, açlığı ve tokluğu paylaşma ilkesiyle yaşayan toplumlardaki eşitsizliğin cinsel bir belirlenimle, yani kadın-erkek

eşitsizliği olarak ortaya çıkışına ve bunun kurumlaşmasına ilişkin yaklaşımını tanıtmayı amaçladığını vurgulamaktadır.

Bu sayıda yer vediğimiz dosya dışı yazı Ali Murat Özdemir'e ait. Özdemir "İş Hukukunun Ekonomi Politiği İçin Teorik Bir Geri Plan Denemesi" isimli çalışmasında hukukun ekonomi politiği merceğinden iş hukukunun temel ayrımlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Özdemir'in kendi ifadeleriyle amaçlanan, iş hukuku normları ve kapitalist üretim ilişkileri arasındaki karşılıklı ilişkiyi vurgulamaktır. Özdemir Althusserci Marksizm, Eleştirel Realizm ve Düzenleme Okulu'nun erken dönem katkılarından yararlanarak kolektif ve bireysel iş hukukunu, toplumsal ve teknik işbölümü ile ilişkisi içinde değerlendirmektedir.

Son olarak yine Sevilay ile bitirelim. "Kapitalizmi ve kapitalist patriarkayı anlamak için her ikisine de ihtiyaç vardır. Kapitalist toplumsal ilişkiler bütünü içinde sınıf, cinsiyet, ırk/etnisite temelli, çok katmanlı bir sömürüyle karşı karşıya oluşumuz toplumsal cinsiyet ve sınıf örgütlenmesi içinde birleşik bir mücadele pratiğini geliştirmek zorunluluğunu beraberinde getiriyor"

İyi okumalar.